

P GLASOVA Panorama

KRANJ, 8. DECEMBRA 1962

STEVILKA 48

Zakon na stara leta

Zakonca se nista videla 61 let

Zakonca se nista videla 61 let – Vrnitev pogrešanega moža

Leta 1901 je rudar Sven Kampe iz Heðemora na Švedskem dejal svoji ženi Amanda, da gre samo za trenutek z doma po plačo. Žena ga je čakala z dvema majhnima fantoma, toda Sven se ni več vrnil. Vsa povpraševanja po njem so ostala brezuspešna. Prišli so težki dnevi za družino. Žena Amanda se je naj-

prej zaposlila v rudniku, pozneje pa je bila gospodinja pri nekem rudarju, s katerim se je leta 1917 poročila, ko je bil njen prvi mož Sven razglašen za mrtvega. Po petnajstih letih je postala drugič vdova. Na njen 85. rojstni dan pa se je nenadoma pojavil njen mož Sven. 61 let se je pod drugim imenom klatil po Norveškem. Zakonca sta se pobotala in sklenila, da bosta na starost živela skupaj.



Jesenški hokejisti so v letošnji zimi napravili na ledeni ploskvi že marsikateri podvig. Turneja po Češkoslovaški in Avstriji je fantom pripomogla, da so se vigrali. Glavno orožje jeseniškega hokeja je še vedno hitrost, požrtvovalnost in smisel za skupno igro. Ljudje, ki so videli nekaj letošnjih iger na Jesenicah so brez skrbi, saj Jeseničani nimajo resnega tekmeca na državnem prvenstvu v hokeju, ki se bo začelo v drugi polovici decembra.



Prava zima s snegom, ki je letos prišla zelo zgodaj, je napravila ugodne pogoje za »beli šport«. Ker velja smučanje za najboljši in najdražji zimski šport, ga gojimo različno. Smučanje še vedno ni postalo množično, čeprav je iz leta v leto v Kranjski gori več smučarjev na belih pobočjih.

V Brnu so poleg razširšča zgradili tudi modern hotel »Internacional«, kjer se naselijo v času vsakoletnega sejma obiskovalci z vsega sveta. Letos je na brnskem velesejmu sodelovalo 51 držav.

Fantazija je sopotnik izumiteljev. Tehnika in fantazija se ne izključujeta. Do tega prepričanja pride človek, če si ogleda razstavišče v Brnu. Reportažo o češkem industrijskem mestu berite na tretji strani.



Obisk predsednika Tita v SZ

SPREJEM V MOSKVI

Svetovni tisk in večje radijske postaje z velikim zanimanjem spremljajo obisk predsednika Tita v Sovjetski zvezi

Izvečki iz poročil velikih radijskih postaj na svetu povedo, da povsod z velikim zanimanjem zasledujejo obisk predsednika Tita v Sovjetski zvezi. Prinašamo nekaj najpomembnejših poročil tujih radijskih postaj o obisku predsednika Tita.

Rad o Rim

Pri sprejemu na kijeviski železniški postaji v Moskvi

je Hruščev potrdil, da se odnosi med dvema državama razvijajo v skladu z mednarodnim razumevanjem in so vedno boljše.

Radio Washington

»Premier Hruščev je pri srčno objel predsednika Tita, ko je posebni vlak pripeljal na moskovsko železniško postajo. V govoru je Hruščev

dejal, da je predsednik Tita na oddihu v Sovjetski zvezi, vendar bodo našli priložnost tudi za izmenjavo mnenj.«

Radio Deutschland funk

»Uradno je popotovanje predsednika Tita v Sovjetsko zvezo označeno kot oddih, vendar menijo, da bosta državnik imela obširne politične razgovore.«

Radio Kairo

»Maršal Tito je prišel v Moskvo na obisk po šestletnem predsedstvu. Temu obisku pripisujejo politični opazovalci posebno na zahodu veliki pomen.«

Radio London

»Obisk predsednika Tita v Sovjetski zvezi je pomemben kot javno izražanje razpoloženja in kot težnje za praktičnim sporazumom.«

Modri
vlak
se je
ustavil na moskovski
železniški postaji

RDEČI TRG

Odhod predsednika Tita na odhiti v Sovjetsko zvezo je rezultat zboljšanja jugoslovanske-sovjetskih odnosov. Secdi ruske zime je Moskva sprejela našega predsednika toplo in prisrčno. Ker bo predsednik Tita prebil nekaj dni v sovjetski prestolnici, je to mesto v središču pozornosti ne samo tiska, ampak javnosti sploh.

Svetovno velemesto

Moskva spada po velikosti, po pomembnosti političnih sklepov in po prostanstvu med prva mesta na svetu. Iz različnih priložnosti izvemo, da ima skoraj šest milijonov prebivalcev, najlepšo podzemsko železnico na svetu, mavzolej, okoli dvesto visokih stol in tehničnih zgradov, 200 muzejev, tri kate-

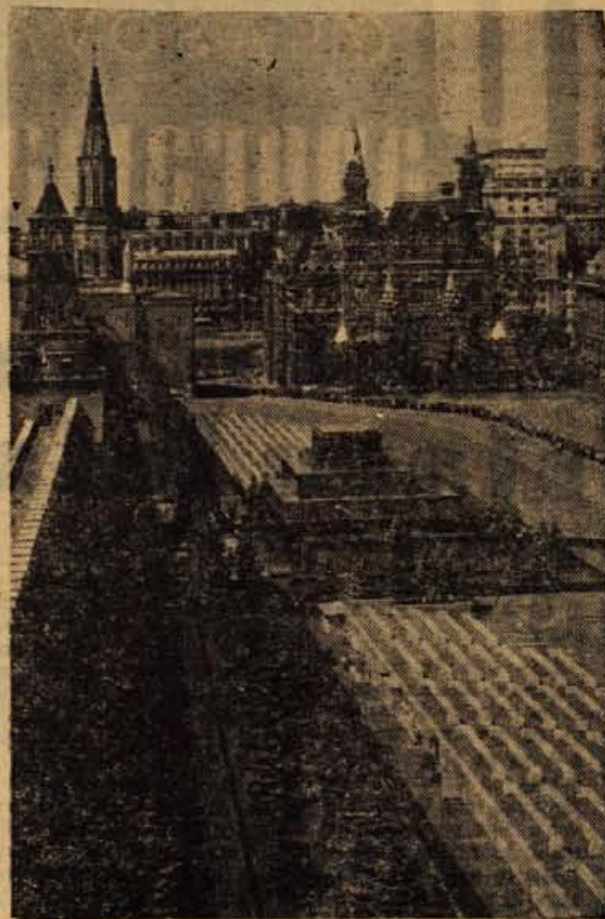
drane in tri operne hiše. Moskva ima tudi redke značilnosti, ki jih v drugih velemestih skoraj ni.

Na križišču - sredi zarisanega prehoda za pešce vas lahko zaustavi sopotnik v običajni delovni obleki in svetuje.

- Državljan, ne hodite pri rdeči luči čez ulico. Ugonobili boste sebe in otroke.

Moskva ima razen poklicnih policajev, ki skrbijo za red, tudi civilno policijo v običajnih oblekah. Ta skrbi, da ljudi prepričuje in jih navaja na red. Njihova poglavitna naloga je, da s prepričevanjem in razlago prekrškov razbremeni policijo, hkrati pa tudi vzgaja prebivalstvo. Ta širokotezen načrt je na XXI. kongresu KP Sovjetske zveze obrazložil vodilni partijski ideolog Suslov: -Želimo v prihodnje ljudi bolj prepričevati. Sredstva nasilja bomo opuščali in jih nadomestili s prevzgojo.

So pa še tudi različna druga področja, kjer kolektivna samovzgoja prihaja v sovjetskem glavnem mestu do izražanja.



Rdeči trg v Moskvi z mavzolejem in kremeljskim obzidjem. Na sliki je vidna dolga kača ljudi, ki čakajo na obisk v mavzoleju



GLOBUS

Črni senator

Prvič po petdesetih letih je dobil sedež v senatu ameriške zvezne države Georgije črnce Johnson. Njegov republikanski protikandidat je bil prav tako črnci, Johnsonova izvolitev v senat pomeni v sedanjih okoliščinah veliko zmago.

General bo šel v pokoj

Nemški general Speidel je padel v nemilost, ker je kritiziral francoskega predsednika de Gaulla. Po poročilih iz Pariza je de Gaulle zahteval odpoklic zahodnonemškega generala, ki ima v Atlantiki zvezi položaj poveljnika suhozemskih čet v Srednji Evropi. Iz Bonna so generalu de Gaullu odgovorili, da bo Speidel ostal na položaju do upokojitve.

Ni prostora za vse

V palači Združenih narodov v New Yorku je začelo primanjkovati prostorov, ko se je število članje svetovne organizacije v zadnjih letih naglo povečalo. Tajništvo je sporočilo, da je skorajda nemogoče priskrbeti stalnim predstavnikom v OZN stanovanja.

Vzhodnjaške navade

Znana in slavna igravka japonskega filma Joko Tani je dopotovala v Rim, mesto, ki ga japonska igravka obožuje. V Rimu je igravka že večkrat snemala in se v njem počutila popolnoma domača. Igravka je pozabila na orientalsko sramežljivost in rimske prijateljke zabava z različnimi dogodki. Najrajši pa z daljnogledom opazuje vrvež na rimskih prometnih ulicah.



Gradijo kot čebele

Vsakemu Rusu je prišla že globoko v zavest obljuba Hruščeva, da bodo vsakemu državljanu čez nekaj let dali stanovanje. Moskva se ne spreminja samo v starem delu, temveč gradijo cele nove četrti. Mesto, ki je leta 1914 zavzemalo površino 18.000 ha se je razširilo že na 36.000 ha in ga bodo v bližnji prihodnosti razširili celo na 65.000 ha. V Moskvi gradijo hitro. Tudi v najhujši zimi ne počivajo. Leta 1914 je bilo v Moskvi 72 odst. lesenih hiš, danes jih je samo še 32 odstotkov. Lesene hiše podirajo in računajo, da bo leta 1965 v Moskvi samo še 7 odstotkov lesenih hiš. Do leta 1965 bi morali odpraviti tudi stanovanjsko stisko. Na splošno pa so najemnine za stanovanja zelo nizke, ker so ostale na ravni iz leta 1926.

Mesto gledališč

Moskva po svoji arhitektonski podobi ni enotna. Prej bi se lahko reklo, da je izvirček vseh mogočih stilov in podob. Zraven velikega hotela »Ukrajine« s 30 nadstropji, številnimi stolpi in okraški, srečamo že na deset metrov lesene hišice, zraven njih pa zopet fantastične ruske katedrale. Toda to še ni vse. Sodobne in arhitektonske preproste športne zgradbe se kosajo z razkošno univerzo na Leninskih gorah. Moskva pa ne da prave slike

Sovjetske zveze, tako kot New York ne pokaže obiskovalcem prave Amerike. Zato je potrebno Sovjetsko zvezo prepotovati od vzhoda do zahoda, čeprav v Moskvo prihajajo z letali in vlaki vsak dan ljudje iz najbolj oddaljenih pokrajin: iz Sibirije, z Urala, z Volge, s Kavkaza, iz Taškenta, iz Alma Ate in Belorusije.

Moskva je po pravici zibelka ruskega gledališča. Kdor je iz bestega nadstropja Velikega gledališča, ki je ves v zlatu, gledal vsaj eno gledališko predstavo, bo gotovo dejal, da imajo Rusi velika gledališča. V gledališčih srečujete Afričane, Korce, Angleže, Indijce in Kitajce. In zdi se, da je Moskva mesto gledališč.

Rekli so ...

»Svet stoji na pragu pomembnih dogodkov, katerih posledice ni mogoče do podrobnosti predvideti.«

Dean Rusk, ameriški zunanji minister

»Nikoli nisem mogla verjeti, da je toliko moških na svetu.«

Jayne Mansfield, ameriška filmska igravka

»V sedanji stopnji razrednega boja pomeni vsak ukrep za zvišanje storilnosti dela več kot radikalna gesla proti imperializmu.«

Janoš Kadar, predsednik madžarske vlade

»S tem človekom ne bom več sedel skupaj za mizo!«

Wolfgang Stammberder, zahodnonemški minister pravosodja

»Počutim se kakor človek, ki so ga iz sveta premestili v

samostan. Imam zelo dosti časa, da lahko razmišljam in to tudi delam.«

Hans Kroll, nekdanji zahodnonemški veleposlanik v Moskvi, ki so ga premeslili v bonnsko zunanje ministrstvo

»Ce se bojite osamljenosti, se nikar ne poročite. Moški in ženska se poročita, ker ne vešta, kaj bi s seboj.«

Anton Čehov, ruski pisatelj

»Vs Angleži se principialno bojuje vsakega principa.«

Nikita Hruščev, sovjetski premier

»So vozli, ki se bolj zavžejo, če jih razvezujemo s silo.«

Jan Vlodek, poljski publicist

»Svet živi v sklenjeni pribozi strahu: miška se boji mačke, mačka psa, pes moškega, moški žene in žena miške.«

Kurt Jürgens, nemški filmski igravec

Bratislava - Brno 2500 km po Avstriji in Čehoslovaški

Mesta Bratislave nismo niti videli, kajti po ogledu muzeja smo si v spremstvu prijaznih kolegic in kolegov ogledali še izkopavanje velike gomile pri kraju Nova Košarika. Do Novih Košarik smo se vozili mimo ogromnih polj, zasajenih z eno samo kulturo. To so zemljiški kompleksi: njihove kolhozov, vse obdelane z različnimi stroji in traktorji. Le tu in tam smo še lahko opazili konjsko vprego, s katero so odvažali ostanke s teh ogromnih polj. Tudi kasneje smo se vozili mimo kolhoznih obdelovalnih površin (saj temu ni mogoče več reči njiva) in čisto na kratko bi to lahko opisal samo takole: približno četrte ure vožnje z avtobusom mimo njive - koruze, nato četrte ure mimo »njive« detelje, pol ure mimo žita in tako v nedogled. Povsod gradijo skoro po enem samem tipiziranem načrtu enodružinske hišice za člane kolhoza, ki jo-ti lahko tudi odkupijo za približno 40.000 do 50.000 kron (približno od 2,5 do 3 milijone dinarjev). Tudi televizijskih anten je veliko, tako na starih kmečkih hišah, kot tudi na novih. Mimogrede smo opazili tudi zarjavele zvočnike na drogovi - ostanke »razglasnih stanic«. Samo še to: čeprav so nove hiše tipizirane in skoro vse enake, ne motijo okolja in niso dolgočasno enolične. Lahko bi rekli, da so po zunanosti verna kopija starih kmečkih hiš in se tako stapljajo z okoljem. V Bratislavo smo se vrnili pred nočjo in večer pripravili z iskrajem prenočišča, ki ga niso uspeli dobiti še tako veliki napori kolegov iz muzeja. Končno smo poskusili srečo v campingu in tam izven mesta, kot sem že povedal, prespali prvo noč na Češkem. Zjutraj nam je ostala za ogled mesta komaj urica časa, ki ga je vsakdo izkoristil za hiter prelet po mestu. Splošna ugotovitev vseh je bila, da je mesto sicer lepo, morda rahlo zanemarjeno, da je mnogo lokalov dopoldan zaprtih, samopostrežne restavracije pa polne in da ni za naš žep elegantna kavarna. Tudi ljubljanski Mali galeriji podobna galerija je bila zaprta. Namesto razstav smo pregledovali gledališke in filmske plakate in priznati moram, da je bil to res svejčvrsten estetski in umetniški užitek. Še danes mi je žal, da nisem nikjer mogel dobiti vsaj enega nepoškodovanega in ga vzeti s seboj. Predvsem bi jih porabili, da

bi pokazal, kako nemogoči, lascivno odvratni in kličasto kričavi so naši filmski lepaki in kako je mogoče tudi filmsko umetnost umetniško propagirati. Seveda bi ne bil pravi turist, če ne bi pogledal tu in tam v kakšno izložbo, ki so kar preskromno urejene; zanimalo pa me to ogledovanje ni prav nič, ker bi si moral vse cene pisati (številke si že od nekdaj težko zapomnim) in po večrajšjih pretiravanjih mi je bilo zoprno vsako primerjanje in preračunavanje v dinarje. Sicer sem pa ob izložbah hotel povedati, da sem v eni zasledil precej drago volneno jopico, s katere se je blestel napis »Rašica«, v drugi pa »Istra« ribje konzerve.

Pot v Nitro

Pot v Nitro, našo drugo postajo na tej ekskurziji, je bila takoj na začetku zelo zapletena. Nikakor nismo mogli iz predmestja Bratislave, kjer pravkar dokončujejo vrsto štiri do šestnadstropnih blokov, ki jih je za celo predmestje. Pred komaj dograjenim razstaviščem v bližini blokov so plapolale zastave; menda neko mednarodno športno srečanje. Mima vsega tega nas je vodil obvoz, enkrat na levo, drugič na desno in nato okoli in okoli, nazadnje nismo vedeli več naprej. Iz zadrege nam je pomagal češki »letečnik« na rdeči Jawi in se daleč zunaj na pravi cesti prijazno poslovil.

Nitra je zgodovinsko tako pomembno mesto, da moram nekaj besed posvetiti tudi preteklosti mesta. Leži na južnih obronkih Tribečskych hor (gora Zober - spomnite se na narodnega junaka Janošika) ob reki Nitri. Okolica je že od najstarejših časov naseljena in prve sledove so tu zapustili lovec na mamute pred 30.000 leti. Okoli l. 1800 pred n. št. so prišla sem pastirska plemena iz Južne Ukrajine, iz Balkana pridrve okoli leta 600 pred n. št. bojevitke skupine Trako-Rimetrov, pa Skiti in tako naprej vse do četrtega stoletja naše ere, ko prihajajo sem najstarejše slovanske družine. Ze okoli leta 600 po našem štetju je Nitra center podonavskih Slovanov. Za nas pa je najpomembnejše 9. stoletje, ko je mesto sedež nam dobro znanih knezov Pribine in Svatopluka in sem sta prišla tudi Ciril in Metod z glagolico. V naslednjem stoletju smo pričeli navalom Madžar-

rov, ki uničijo Velikomoravsko državo, ne pa tradicije in v 13. stoletju spada tudi nastanek gradu in zgornjim mestu, ki sta zaščiteni. Na gradu je nastanjen arheološki inštitut Slovaške akademije znanosti (Archeologički ustav SAV), v novem delu mesta je še Pedagoški inštitut in še nekateri drugi oddelki univerze. Poleg znanstvenega centra Slovaške danes, bo Nitra (okoli 40.000 prebivancev) bodoči center kemijske industrije Slovaške. Arheološki inštitut smo obiskali po oddelkih in po dobah. Zato smo ustanovili posamezne skupine (neolitikarjev, halštaterjev, starih Slovanov, arheologi naj ohranijo mirno kri zaradi takega prostega imenovanja). Z Janczom sva ustanovila svojo skupino umetnostne zgodovine in sva sicer z zanimanjem pregledovala tudi čudovito urejen sistem kartotek, čudovito urejene depoje, nato pa

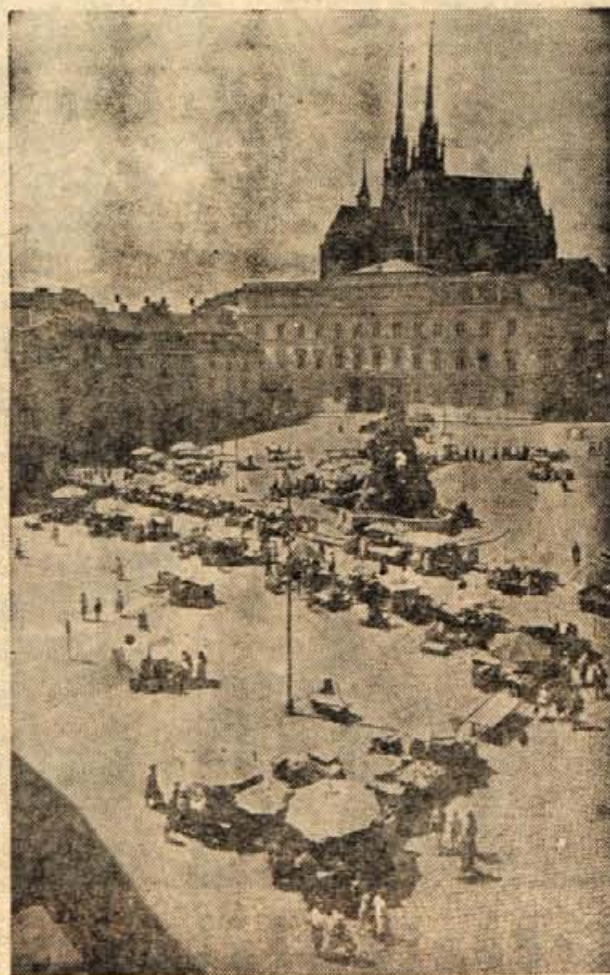
sva pregledala grad, del škofijske palače (je še sedež škofije), katere jedro sega v 14. stoletje. Predelana je bila v renesansi in dobila današnjo podobo z baročno adaptacijo. Prvotna gotška katedrala je bila v baročni dobi popolnoma predelana, sicer pa je najzanimivejši ostanek romanske cerkvice iz 13. stoletja, za katerega so domnevali, da stoji na mestu neke starejše stavbe, ki naj bi skrivala Pribinov grob. No, tega še do danes niso našli ne tu in ne drugje, čeprav kopljejo arheologi tega inštituta po vsej Slovaški (toda ne zaradi Pribine). Nikakor si ne morete predstavljati izkopavanja, če sodite po izkopavanjih pri nas. Tu uporabljajo buldožerje, elevatorje in druge stroje. Saj jih morajo, kako bi drugače odstranili zemljo z zemljišča - arheološkega najdišča, ki meri 15.000 kvadratnih metrov (Branč pri Nitri). To pa še ni veliko v primeri z najdišči drugod, npr. v Bylanich pri Kutni Hori: površina izkopavanja meri 20 arov, delajo že 6 let in so doslej izkopali dve petini in pri tem našli predmete v tolikšnem številu, da je zadnja inventarna številka že čez 40.000. Poleg je naselje sestoječe iz šestih vikend hišic, kjer so poleg stanovanj, prostorov tudi delavnice in laboratorij s posebnim računskim strojem za ugotavljanje istovrstnih črepih.

Češko pivo je zahrbtno

Naj bo dovolj o arheologiji. Spodobilo bi se je ustaviti na najdišču v Nitrianskem Hradoku, kjer so nam slovaški kolegi resnično ustregli; po celodnevnem ogledovanju so tu strokovni del zelo skrajšali in večino časa od poznega popoldneva do poznega večera posvetili pogostitvi. Ves dan nismo skoraj ničesar jedli, tu pa je bilo dovolj klobas, salad in drugih dobrot, nekaj slabega vina in veliko piva. Pivo je bilo zahrbtno, pili smo ga kakor našega in tudi njegovo moč cenili tako. Bilo pa je boljše in seveda - močnejše. In vzdušje je bilo nadvse prijateljsko in zdravice in pesmi. Čudovito smo se razumeli, mi smo kar naenkrat znali po njihovo in oni po naše. Ta večer je dobil kasneje oceno najlepšega oživetja vse poti. Vrnili smo se pozno ponoči in prespali v nekakem turističnem prebivališču, v barakah. Sobe z večjimi posteljami imajo celo preproge, so čisto urejene, le stranišče je eno samo v vsej baraki. Bilo je poceni (8 kron) in tako smo zadovoljni zapuščali drugo jutro mesto in njegove prijazne gostitelje. Toda ne vseh. V moskviču so nas spremljali do Brna, kamor smo prišli zvečer in dobili prenočišče v hotelu Slavija, kar nas je stalo nekaj kron več (15 kron). Zjutraj nas je zbudil sofer z neprijetno novico, da so ponoči vlomili v avtobus. Pregledali smo vso priljago, a ni ničesar manjkalo, celo fotoaparati so ostali nedotaknjeni. Izginile so samo zastavice. Po jutranjem razburjenju je vodstvo popustilo vajeti in mesto smo si ogledovali v manjših skupinah. Nikar se ne bojte, čeprav sem obiskal muzej in galerijo o tem tokrat ne bom pisal. Sicer je bil ponedeljek in so vsi muzeji uradno zaprti (menda po vsem svetu na ta dan v tednu). Tako tudi na gradu nad mestom nisem videl znamenitih kazemat, kjer je nekdanja avstrijska policija zapirala italijanske karbonarje, o čemer priča zunaj več spominskih plošč in spomenik v parku. Tu je prestajal zaporno kazen tudi italijanski pisatelj Silvio Fellico. Z gradu je lep pogled na mesto, ki se ovija okoli grajskega hriba. Precej daleč je veliko razstavišče, kjer so pravkar zaprti mednarodni sejmi, na katerega nas je opozarjal že plakati na meji.

Zvečer so nekateri šli pogledat novi, moderni hotel Internacional (predrago), sam pa sem se pridružil drugi skupini. Se zvečer smo iskali muzejske redkosti in tudi našli čudovito staro pivnico, kjer smo ob odličnem pivu počivali.

ANDREJ PAVLOVEC



Brno je mesto, ki je v svetu znano predvsem zaradi vsakoletnih velesejmov. Na letošnjem velesejmu je razstavljalo 51 držav. Vendar je za popotnika zanimivejši stari del mesta

Nadomestni deli za človeka

Znanost in tehnika se vedno bolj smelo spuščata v vse koticke človeškega življenja in ga poizkušata napraviti čim bolj udobnega in prijetnega. Obdajajo ga stroji, ki nadomeščajo obilo fizičnega in umskega dela, a človek postane vseeno nebolj, če ga nenadoma pusti na cedilu narava ali pa mu odpove pokorščino telo. Stroj, ki mu je še pred kratkim nudil toliko ugodnosti, ga lahko naenkrat onesposobi. Takrat obstaja v večini primerov edina rešitev: nadomestiti je treba oboleli ali poškodovani del. Eno je živa narava, ki se sproti obnavlja, drugo pa je organ, ki je nastal v tehničnih delavnicah. Kljub tej razliki so se znanstveniki v marsičem že povsem približali davnim sanjam — ustvariti rezervne organe za človeško telo.

Francoški znanstveni časopis »Znanost in življenje« je objavil kar cel seznam takih nadomestnih delov. Večina izmed teh je že dalj časa v uporabi, drugi pa so šele na začetku svojji poti ali pa jih šele preizkušajo.

Glava

V vsakdanjem življenju potrebujemo najbolj pogosto nove zobe. Razen že znanih kovin se uporablja za izdelavo zob tudi porcelan ali plastične snovi. Te pridejo v poštev tudi za umeten nos ali uhelj. Znano je tudi, da so bili uspešno nadomeščeni nekateri deli očesa, ki so bili prav tako izdelani iz plastičnih snovi. Za nadomestitev zgornjih delov lobanje se uporablja vitalijum, zelo trdna in nespremenljiva zmes kobalta in kroma. Iz iste zlitine izdelajo in solzni kanal. Plane so izdelane tudi spodnje stični požiralnik spaja usta z dušničnim kanalom. V njem je tudi elektronski vibrator, ki omogoča izgovarjanje besed.

Trup

V trupu so v glavnem organi, ki so po svojih funkcijah prave tovarne v našem človeku. Človek je sicer pri izdelavi teh organov dosegel presenetljive uspehe, saj poznamo umetna pljuča ali srce, ki so povsem uspešno nadomestili človeški organ, so pa ogromni v primerjavi z naravnimi. Ohranijo lahko življenje, ne morejo pa dati človeku njegovih fizičnih in delovnih sposobnosti. Uporabljajo se pri daljših operacijah. Plastične snovi pa so uspešno nadomestile nekateri dele srca ali žile. Prav tako je poznan tranzistor, ki spodbuja srčne utripe. Najlon uspešno nadomesti prepone in trebušne vezi. V primeru, da je odstranjena ena polovica pljuč, izpolnijo prazen del prenega koša s plastičnimi mehurčki. Omenimo naj še umetna rebra, ki so lahko iz

imajo nenaravni videz in funkcionalno pomanjkljivo konstrukcijo. V novejšem času se vse bolj pogosto poslu-

žejo plastičnih mas, ki ustvarjajo bolj resničen videz. Centralni inštitut v Moskvu je izdelal bioelektrično

roko, ki dela na podlagi impulzov, ki jih dobiva iz živčnih centrov. Med najbolj uspele nadomestitve pa lahko štejemo različne dele kosti iz akrilčne smole izdelana glava stegnjenice ali sklepi v ramenu, kolenu ali laktu. Take kosti so trše in manj lomljive od naravnih in tkivo jih odlično prenaša.

Kruh iz plevela

Pri iskanju novih oblik prehrane so se nekateri znanstveniki naslonili tudi na izkušnje naših davnih prednikov. Pri izkopavanju prazgodovinskih naselij so našli med drugim precejšnje količine semen divjih bilk, za katere menijo, da so bile načrtno zbrane in da so predstavljale stalni sestavni del človekove prehrane. Ta domneva je bila potrjena

tudi pri pregledu trupel, ki so jih našli v močvirjih. Dr. Brill, upravnik znanstvene postaje v majhnem zahodnonemškem mestu Wolfenbergu, ki raziskuje vplive plevela, pravi: »V svoji zaverovanosti v napredek odmetujemo vse, kar so stari naši predniki, in imamo za zastarelo. Pri tem se lahko samo vprašamo, ali je takšen odnos res najboljši za

človeški razvoj.« Lotil se je raziskav, pri katerih želi predvsem spoznati odnose med žitaricami in plevelom, hkrati pa spoznati hranilno vrednost semen divjih bilk. Trdi namreč, da se z vsestransko odstranitvijo plevela s polj odstranijo tudi tisti čimnitelji, ki ugodno vplivajo na človeško telo. Na ta način se kakovost poljskega plodu zmanjša na račun večjega pridelka, ki pa je biološko veliko siromašnejši.

Prvi poizkusi, pri katerih so rž sejali skupaj z divjimi poljskimi rastlinami, so bili zelo uspešni. Iz zmlete mešanice semen je bil že pečen kruh, ki ima menda odličen okus in je bolj nasiten kakor normalni. Zanj se zanima tudi podjetje, ki je poznano kot proizvajalec zelo zdravega kruha. Novo pridobljeni kruh vsebuje do 10 odstotkov snovi, pridobljene iz semen divjih bilk.

Zanimivosti

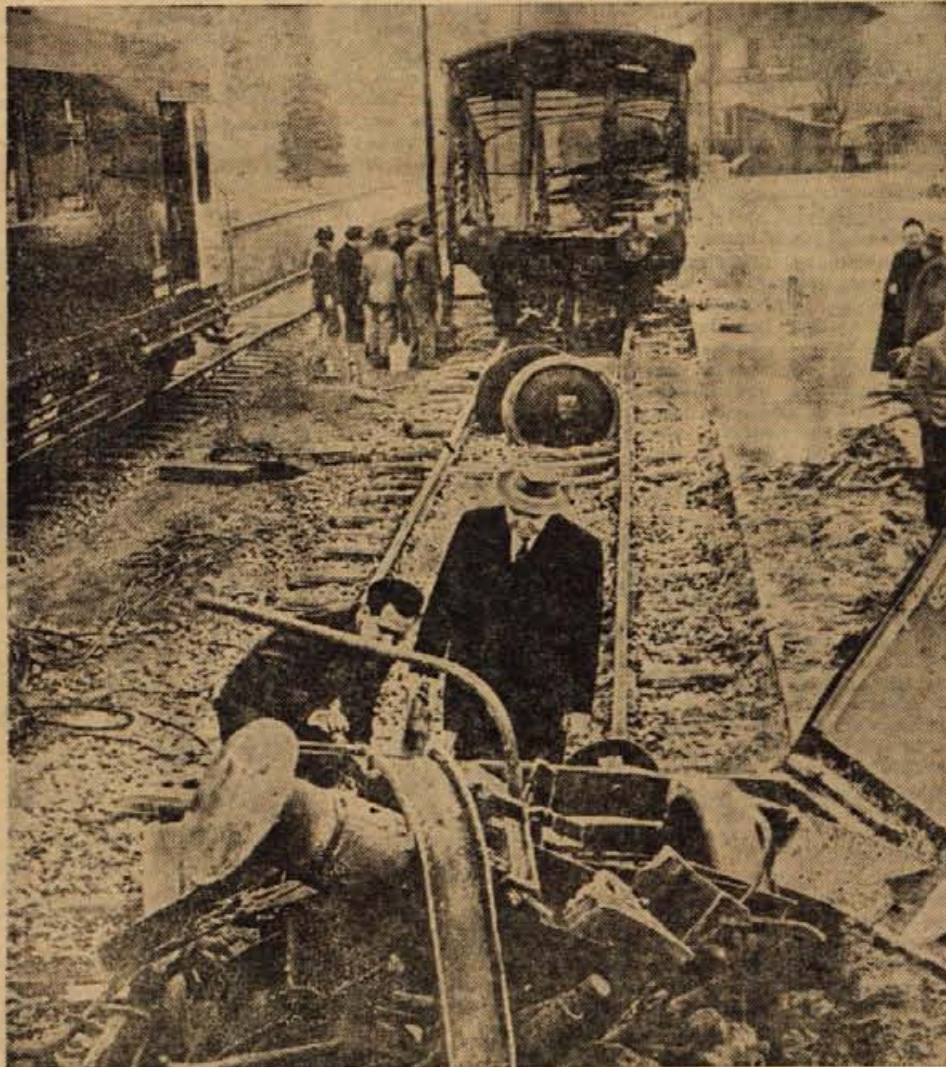
Pračlovek — rudar

Blizu beloruskega mesta Vokoviska so leningrajski arheologi odkrili rudnike, za katere menijo, da izvirajo še iz kamene dobe. Podobne rudnike so odkrili samo še v Belgiji, Veliki Britaniji in Poljski.

Starost teh rudnikov kremana cenijo na 4–5 tisoč let. Globoki so do 10 metrov in imajo rove različno nagnjene glede na zemeljske plasti. V rovih so našli tudi rudarsko orodje, od katerega je najbolj zanimiva lopatka, ki je narejena iz roga neke vrste jelenca, z močno ostro konico.

● STRAH IMA VELIKE OČI

Znani ameriški znanstvenik je izjavil, da je sedaj jasno, da so ZDA tako odprte za napad, kot je bila Poljska 1939. leta, če ne še bolj. Znanstvenik je pristavil, da so ZDA blazno znostale za Sovjetsko zvezo v razvoju nuklearnih orožij. »Ne smemo nadaljevati tako, kol smo dena v zadnjih 17 letih.«



Trčenje vlakov

Da bi iz vlaka nastal kup starega železa je potrebna nesreča. Kupček železnih čreplj je nastal, ko se je v Ramsenu v Švici zaletel tovorni vlak v štiri cisterne, napolnjene z bencinom. Pri trčenju se je bencin vnel. S pritegnitvijo gasilcev pa so uspeli požar omejiti. Lah v zadnjih 17 letih.

Od srebrnih cevk do sodobne transfuzije

Ovce med prvimi krvodajavci
Krvodajavstvo pri nas pred zadnjo vojno
Ameriška poslovna žilica tudi pri krvi ni odpovedala
Nekateri ljudje radi odstopijo del svoje krvi

odločilnega pomena za to, da kri danes lahko uspešno rešuje na tisoče življenj, ni mogoče niti naštet.

Ovčja kri za petnajstletnega dečka

Leta 1666 je angleški zdravnik Richard Lower dokazal, da je kri ene živali mogoče nadomestiti s krvjo druge. Pred številnimi slovečimi zdravniki je psu prerezal vratno veno in mu izpustil toliko krvi, da se je pes začel boriti s smrtjo. Nato mu je odvzeto kri nadomestil s krvjo drugega psa, ki jo je dajal direktno iz vratne arterije drugega psa. Po transfuziji je pes živahno skočil z operacijske mize in tako potrdil zdravnikove trditve, da je izkrvavljeno žival s krvjo mogoče rešiti.

Francoski zdravnik Denis je šel še naprej in uspel brez očitnih škodljivih posledic psu transfundirati kri goveda. Posrečila se mu je celo transfuzija ovčje krvi petnajstletnemu dečku. Ta je sicer občutil nekatere znake neskladnosti krvi, vendar je transfuzijo preživel. Denis je tako transfuzijo potem še večkrat ponovil. Ko je nekemu bolniku že tretjič transfundiral ovčjo kri, je bolnik umrl. Zgodnje obdobje transfuzij se je zaradi tega in drugih neuspehov pri dovajanju živalske krvi človeku in nasprotovanja mnogih univerz zaključilo.

Casopisi poročajo o rešeni porodnici

Zaradi pogoatih pomembnih transfuzij živalske krvi je nemški zdravnik Mercklin že leta 1672 ugotovil, da je za človeka mogoče uspešno uporabiti le človeško kri. Kljub temu je transfuzija ponovno začela dobivati številnejše pristaše šele leta 1800. Angleški zdravnik James Blundel je 1824 s transfuzijo rešil izkrvavljeno porodnico, o čemer je obširno poročalo dnevno časopisje. Uspeh je povzročil, da so v večini evropskih dežel pričeli s transfuzijami.

Toda tudi človeška kri ni bila jamstvo za uspeh. Komplikacije so bile pogoste, neredko so se zaključile s smrtjo. Vzrokov za to niso poznali, odkril jih je šele

Karel Landsteiner leta 1901, ko je odkril krvne skupine in jih imenoval A, B in O. Pozneje je bila odkrita še skupina AB.

Delitev na krvne skupine s tem ni bila zaključena. Na osnovi prisotnosti ali odsotnosti posebne snovi - aglutinogena - v krvi je vsaka skupina razdeljena še na 2 podskupini: s pozitivnim faktorjem RH ali z negativnim faktorjem RH. Posobne značilnosti navedene skupine delijo še na manjše.

Domači vratar rekorder

Največ ljudi ima krvno skupino A ali O. Najmanj je listih s krvno skupino AB, le okoli 3 odstotke. Pozitivni RH faktor ima povprečno 85 odstotkov ljudi, preostalih 15 odstotkov pa ima negativni RH. Tako si lahko zamislimo, kako težko je zbrati dovolj krvi na primer za bolnika, ki ima krvno skupino AB, pa se negativni RH faktor.

Zato ni čudno, da je bil vratar inštituta na Golniku, Frane Vevar že tolikokrat na vsdi za oddajo krvi. Ima namreč negativni RH faktor in so ga do sedaj potrebovali že kar štirinajstkrat. »No, pa vzemite, če spet potrebujete«, ima navado reči, ko ga pridejo vprašati, če bi bil pripravljen odstopiti nekoliko krvi potrebnemu bolniku. Le enkrat manj je oddal kri uslužbenka inštituta Silva Colarič, Radovan Mirić (tudi Golničar) pa jo je oddal enajstkrat.

Absolutni rekord v golniški transfuzijski postaji je imel pokojni Trzičan Janez Grosmajer, ki ga je mučil visok krvni pritisk in je zato kar sam prihajal na oddajo krvi. Oddal jo je več kot dvajsetkrat.

Smrt je bila hitrejša

Vse do leta 1914, ko so odkrili sredstvo za konserviranje krvi, so lahko opravljali le neposredno transfuzijo iz krvodajavca v bolnika. Konserviranje se je posebno uveljavilo v tretjem desetletju dvajsetega stoletja, ko so začeli uporabljati tudi plazmo. V drugi svetovni vojni je transfuzija končno dosegla svoj pravi namen in najširšo uporabo.

V Sloveniji pred vojno niso imeli transfuzijske usta-



Kirurzi pri težki operaciji srca. Med tako operacijo in po njej je treba bolniku dovesti tudi do deset litrov krvi in ga tako najprej oddaljiti od smrtno nevarnosti, pozneje pa mu pomagati, da si hitreje opomore

nova. Transfuzije so bile zelo redke. Največkrat so bolnikom dajali kri ožji sorodniki. Bolnišnica v Ljubljani je imela tudi po nekaj stalnih krvodajavcev.

Kri so prenašali le neposredno. Na posteljo je legel bolnik, na sosednjo pa krvodajavec. Pri tem je nastajala vrsta težav. Kri se je strjevala in oprjemala notranjih sten cevic, nemogoče je bilo točno ugotoviti, koliko krvi je bolnik prejel. Pri tem je bila velika tudi možnost okužbe zdrave krvi.

V bolnici na Golniku so pred vojno le nekajkrat poskusili s transfuzijo. Po pripovedovanju sedaj že pokojnega primarja dr. Furlana so se za transfuzijo odločili le v najhujših primerih, vendar je navadno bolnik prej umrl, preden jim je uspelo dobiti krvodajavca in organizirati pomoč.

Zadnjih deset let opravijo na Golniku okoli 1000 operacij letno, povprečno za vsako uporabijo liter in pol krvi.

Svedca je poldrugi liter le povprečje, neredke so operacije, za katere potrebujejo velike količine krvi. Letos so na primer operirali dvajsetletnega študenta, ki se je že štiri leta brezuspešno zdravil proti tuberkulozi. Jeseni so ga dvakrat operirali, dobro se počuti in bo kmalu lahko nadaljeval študij. Skupno so zanj porabili 5 litrov krvi, vsem krvodajavcem se je pisemno zahvalil.

Z dvema zahtevnima operacijama so rešili tudi starejšega Novomeščana, ki je zbolel

za TBC že leta 1964 in mu osemletno zdravljenje ni moglo povrniti zdravja. Zanj so skupno porabili 7 litrov krvi. Kmalu bo lahko zdrav zapustil Golnik.

Ameriška krvna banka

Prihodnje leto bomo praznovali 10. obletnico prostovoljnega krvodajavstva. Zanimivo je, da v Sovjetski zvezi, kjer so za transfuzijsko službo že ogromno naredili, kri še vedno plačujejo. Od zahodnih držav kri plačujejo v Zahodni Nemčiji. Zanimiv je način zbiranja krvi v Ameriki. Organizacija RK in druge sorodne organizacije zbirajo prostovoljne krvodajavce, ki oddajo kri na transfuzijski postaji in dobijo zato posebno potrdilo. Kadar je kri potrebna za njihovo zdravljenje, jo dobijo brezplačno. Ljudje, ki se niso uvrstili med krvodajavce, pa jo morajo plačati. V ta namen so uredili prave krvne banke. Razen tega krvodajavce s krvjo posebnih lastnosti tudi plačujejo.

Pri nas do sedaj nismo delali razlike med krvodajavci in nekrvodajavci. Vendar pa bi bilo samo po sebi razumljivo, da bi imel v primeru, če bi imeli v določenem času kri le za enega bolnika, potrdila pa bi jo dva, prednost krvodajavec. Vendar upajmo, da bo za krvodajavstvo vedno dovolj zanimanja in bo krvi za vse potrebne dovolj.

METKA SOSIC



Verjetno vas v tej obleki ne bo oblo. Je pletena in velik šal ji je v okras

Velik pomen čistoče

Čistoča je precejšnjega pomena tudi pri negovanju kože. Pri tem, kako jo bomo negovale, bomo najprej pomislile, kakšna je naša koža — mastna, suha, normalna ali mešana.

Negovanje kože zjutraj:

a) **NORMALNA KOŽA:** Če je vaša koža normalna, ste s tem prav gotovo lahko zadovoljne. Ni premastna, da bi se vam neprijetno svetila, niti ni presuha, da bi rada razpokala. Ko vstanete, si z mlačno vodo umijte obraz in vrat ter si kožo očistite s čistilnim mlekom. Z mehko brisačo si nato osušite kožo.

b) **SUHA KOŽA:** Najprej kožo namažite s čistilno polmastno kremo in jo pustite nekaj minut na koži, nato si izplaknite obraz s hladno vodo — ne z vročo, ker ta preveč izsuši kožo.

c) **MASTNA KOŽA:** Ta se sveti in ima pogosto črne pikice — zajedavce. Umijte se z milom. Obraz si lahko štirikrat tedensko z mehko kr-

tačko masirate. Obraz si izplaknite s toplo in mrzlo vodo in si ga nato dobro obrišite. Uporabljajte tudi čistilne obrazne voče.

Negovanje kože zvečer:

NORMALNA KOŽA — Vse ostanke make-upa boste odstranile s kremo, ki jo boste pustile na obrazu 2–3 minute in si jo nato z vato odstranile. Obraz si boste umile z nežnim milom ali obrazno vodo. Končno si boste še utrlje v kožo nočno kremo.

SUHA KOŽA — Make-up si boste takoj s pomočjo kreme odstranile in nato še kožo očistile s čistilnim mlekom. Večkrat tedensko si uro pred spanjem natrite kožo z mastno kremo, preden greste v posteljo si kremo odstranite, da ne boste zamazale blazin.

MASTNA KOŽA — Obraz si umijte z milom in splaknite s hladno vodo. S kosmičem vate si vtrite v kožo čistilno vodo. Uporabljajte le kreme, ki so za mastno kožo. Zajedavce boste odstranile vsaj

začasno tako, da boste obraz nagnile nad kamilčno sopro in nato si boste iztisnile pikice. Pri tem opravilu pa bodite zelo previdne. Prsti morajo biti oviti z vato. Nato splaknite obraz s hladno vodo.

Če imate pa mešano kožo, posebno deklice v puberteti bodo to ugotovile, boste negovale tiste dele kože, ki so mastni (navadno nos in brada), kot mastno kožo in ostalo kot suho ali normalno.

PEGE:

Pravzaprav je brezpomembno, da pišemo o pegah in receptih, kako bi jih odstranili, ker mnogim so le-te prav všeč. Kljub temu nasvet, kako jih ublažiti.

Nanesite si debelo plast milnice na obraz. Nato zmešajte s peno 2 žlički citronnega soka. Vtrite v kožo in pustite, da se osuši. Potem si izplakujte obraz, da izperete vso milnico in namažite kožo s polmastno kremo.

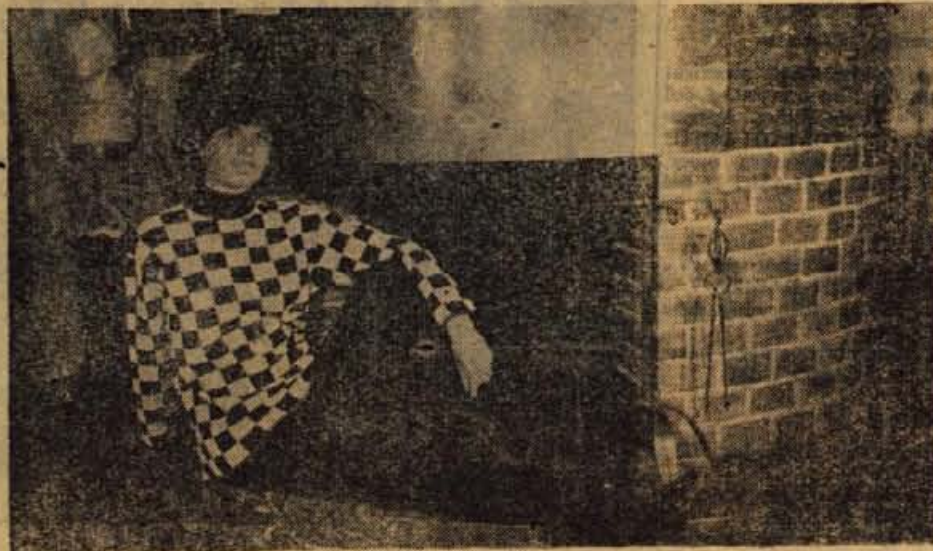
Dajmo svoj glas volni

Dobro, naj so govori o modi kakorkoli, pa naj kateri imenujejo modne kreatorje manjvredne med oblikovalci likovne podobe našega okolja, dejstvo je, da moda ni predvsem izbira tekstilov ter materialov za nove modne modele, ne odraža le »teženj po ekstravagančnosti«, temveč jasno in glasno govori tudi o premikih — pa naj zveni to še tako smešno — ljudskega likovnega okusa. Če smo odkriti: niti ne slabo in niti ne s pomanjkanjem preciznosti. Kar pogledimo razvoj mode v zadnjih letih, pa bomo ugotovili, da gre docela v korak z razvojem uporabne

umetnosti, opreme in celo umetnosti. Ko so pred nekaj leti uvajali v modi blagove z bidernajerskimi vzorci, je odkrila arhitektura na področju notranje opreme preproste, oglate oblike pohištva s tanjšajočimi se elegantnimi nogami (ki so značilnosti bidernajerja). V likovni umetnosti pa se pojavijo vsaj v preostanku figurativne smeri elementi čiste črtne risbe. Zakaj tako dolg uvod v članek, ki pravzaprav želi povedati nekaj o vlogi, ki jo igra volna v naši garderobi? Zato, ker je njeno vse pogostejše pojavljanje na trgu prav tako funkcionalno in logično.

Jasen dokaz za to je pojav ne le volne v njeni za trg klasični obliki, temveč tudi »melirani«. Volna v teh barvah je od pojava te »mode« prevzaprav že prenetljivo dolgo v veljavi. Zakaj, boste vprašali. Če smo dobro premislili vse, kar smo povedali prej, nam bo jasno: Človek, ki je končno odkril psihološke vrednosti čistih struktur materiala (v tem primeru tudi volne), si je začel volne kot nastaja v naravi, se pravi: malce neenakomerno barvano — »melirano« tkanino ali še raje pleteno, ki nastane iz prav takih niti. Še čisto postranski dokaz: nič več si ne želimo pletenin, ki so narejene iz fine, tanke volne, temveč debelejša, grobo pletena puloverja itd.

Občutek za material, ki je značilen za čes. v katerem živimo (pomislite samo na strukturizem v modernem abstraktnem slikarstvu), je izbral volno kot material za naša najpogostejša oblačila. Volna je topla, daje občutek varnosti in intimnosti in jo v našem življenju že davno priznana in poznana. Oblačila iz volne so tista, ki izražajo človekovo težnjo po naravnosti in pristnosti, morda bi v zadnjem času še lahko rekli: odpor do nenaravnih plastičnih mas, ki vedno bolj vdirajo na vsa področja našega vsakdanjega okolja. Skratka, izraz starega, pa še vedno, če ne vedno bolj aktualnega (Rousseaujevega) stavka: Nazaj k naravi.



Almira Radovič je izdelala ta prikupni pulover v karo vzorcu, ki je prav toplo dopolnilo k enobarvnim črnim hlačam, prav tako izdelanih iz čiste volne



Mali nasveti

● Novih prog vsaj četiri leta ne čistimo s sesavcem za prah, pač pa jih čistimo vsak dan z melico. Pozimi preproge lahko izlepamo na snegu, pri tem naj bo vrhinja stran na snegu. Barve se bodo zelo osvežile.

● Termovke hranimo odprte. Če bi bile zaprte, bi postale zatohle. Zatohel duh odpravimo tako, da jih izplaknemo z raztopino boraksa ali sode.

● Vanilijeve palčke hranimo v tesno zaprti stekleni posodi skupaj s sladkorjem. Sladkor bo dobil zelo prijeten vanilijin okus.

V sencu kljukastega

križa

V kratkem bomo gledali dokumentarni film Erwina Leiserja »Mein Kampf«, v katerem je ta v svarilo novi generaciji človeštva na platno obnovil rojstvo in padeč nemškega fašizma. Zalostno dejstvo je, da je bilo tako svarilo potrebno in da bi bilo treba še več kot samo svariti pred ponovnim pojavljanjem kljukastih križev na evropskih in drugih zidovih. V teh okoliščinah morda ne bo odveč, če se na kratko seznanimo s tem, kakšni filmi so v dobi nacizma okuževali nemškega gledavca z rasnim sovraštvom in nasiljem. Nemci so po vojni skušali te filme uničiti (!), toda mnogo kopij se je vendarle ohranilo — predvsem v Pragi in drugih filmskih arhivih socialističnih držav.

Najtemnejši dnevi v zgodovini filmske umetnosti so nastopili že tri dni po začetku Hitlerjevega kanclerstva: 2. februarja 1932 je bila premiera filma o nemškem junaštvu v 1. svetovni vojni — »Zora« Gustava Ucickega. Sistematično preplavljanje nemškega filmskega občinstva z nacistično ideologijo pa se je začelo s septembrom 1933, ko je bila pri Goebbelsovem propagandnem ministristvu ustanovljena »Reichsfilmkammer«, ki je prevzela popolno kontrolo nad nemško filmsko proizvodnjo in izvedla njeno politično »vistosmerjenje«.

NACISTIČNA PROPAGANDA

Njena prva velika akcija so bili trije filmi s tematiko propagiranja nacistične ideologije, ki pa so se med seboj razlikovali, ker so bili namenjeni različnim družbenim plastem. »SA-Mann Brandt« je bil namenjen najširšim množicam, »Hans Westmar« inteligenci. Najnevarnejši pa je bil »Hitlerjunge Quex« (vsi trije 1933) — »posvečen samozrivalnemu duhu nemške mladine« — ker je bil narejen posebej za mladino. S spretnim črno-belim slikanjem oseb (neurejeni, na pol kriminalni komunisti — prijetni, samozavestni, disciplinirani nacistični mladinci) ni mlademu gledavcu pušal druge izbire, kot da se pridruži »Hitlerjevi mladini«. Film je napravil na mladino ogromen vtis in je bil pri njej vse do konca vojne izredno priljubljen!

Najbolj znan nacistični propagandni film je iz dokumentarnega gradiva sestavila Hitlerjeva osebna prijateljica Leni Riefenstahl. Njen »Triumf volje« (1934) je predvsem zaradi odlične montaže eden najboljših in najnevarnejših dokumentarnih filmov.

V letih 1933–38 so bili obarvani z nacistično ideologijo prav vsi, tudi navidezno neškodljivi filmi. Tako npr. prenos literarnih del, kot »Peer Gynt« in »Dekle iz Moorhofs« (po Lagerlöfvi, toda povsem v nasprotju z duhom njenega dela). Med zadnjimi, a najboljšimi v tej vrsti je bilo »Zlato mesto« (1942) Veita Harlanda z običajno moralo (zadnje besede junakinje: Oče, oprostí mi,

Kratek pregled nacističnega filma



Njegova senca je padla tudi na nemški film in v njem uničila vso zdravo ustvarjalnost — prostora je bilo samo še za bolj ali manj odkrito propagando

ker nisem ljubila domovine tako močno kot ti!) in protičeško tendenco (vse negativne osebe v filmu govorijo s češkim naglasom).

Snemali so tudi filme, ki so bili namenjeni posebej Nemcem v tujini, ki naj bi vzbudili njihovo ljubezen do domovine in jih spodbudili k vrnitvi. Taki so bili igrani filmi »Cesar Kalifornije«, »Nekdo se želi vrniti v Nemčijo«, »Ubežniki« in »Daleč od dežele dedov«.

ANTISEMITIZEM

V tem času (okoli 1936) se spet razširijo vohunski filmi, v katerih (npr. v Ritterjevih »Izdajavcih«) stoji v ospredju lik Zida — sovražnika naroda. Odkrito protisemitske teme, ki so se sprva pojavljale le v filmih za ožje, strankine kroge, pa se v filmih za široko publiko pojavijo prvič leta 1939. In to v na videz neškodljivi komediji »Robert in Bertram«, kjer pa Žid ni samo karikiran kot satanski trgovec, am-

pak sploh ni več enakovredno človeško bitje. Oropanje Zida pa je prikazano kot »dobro delo«.

Toda temu še milemu začetku je sledila vrsta naraščajoče protisemitskih filmov, katerih odurni vrh predstavljajo tri dela iz leta 1940. Taktika je ista kot leta 1933: trije različni filmi z isto tematiko za različne družbene skupine, ki so jih prikazovali drugega za drugim v kratkih presledkih, tako da bi dosegli čim večji vpliv na celotno občinstvo in ga pripravili na množično uničevanje Židov.

Film »Die Rothschilds« je bil namenjen inteligenci, vendar zaradi prezahtevnih (seveda potvorjenih) »gospodarskih analiz« ni uspel. »Jud Süß« Veita Harlanda pa je bil namenjen najširšemu občinstvu. Po obrtni plati odlično delo z znanimi igravci — je to najboljši propagandni film Tretjega Reicha. Vzbudil je najnižje človeške nagone: njegov vrh predstavlja scena posilstva, ki se izpre-

pleta s sceno mučenja. In kar je najhuje — film je imel ogromen komercialni uspeh in je torej našel (!) odmev.

Tretji v tej pošasni trilogiji je bil dokumentarec (!) »Večni Žid«, ki prikazuje Zide kot kužno golazen (njihovo naseljevanje v Evropi je »ponazorjeno« s primerjavo s selitvamj podgan). Konča pa se s prizori »vzornih« Nemcev, ki jasno govorijo, kako srečni je nemški narod, da ima voditelja, ki je dokončno rešil židovsko vprašanje.

Nemški duh so proslavljali tudi izmalicene biografije »nemških genijev«, kot npr. »Robert Koch« (1939) ali »Friedrich Schiller« (1940).

Nacional-socialistične vzgojne metode in »Hitlerjugend« je povzdigovala vrsta filmov, kot npr. »Glavo pokonci, Johannes« (1940), »Fantje« (1941), »Jakko« (1941). Sinteza vseh teh pa je bil Ritterjev film »Kadeti« (1939 — premiera 1941), čigar zgodba je »junaško dejanje« 9–12-letnih pruskih kadetov iz časov sedemletne vojne (1760). Njegova poanta — »Kdor mlad umre, umre lepo« — je našla še prehitro odmev pri mladini in jo spodbudila na pol v množične grobove.

VOJNA PROPAGANDA

Od začetka vojne naprej so seveda prevladovali vojni filmi in med režiserji Karl Ritter. Njegovo demagoško prikazovanje vojne je bilo tako, da bi nemški državljani ne le žutili, da je vojna potrebna, ampak da bi bil celo srečen, da je takó. Omenimo naj njegove filme »Cez vse na svetu« (1941), »Stuke« (1941) in zadnji dokončani nacistični vojni film »Posadka Dore« (1943).

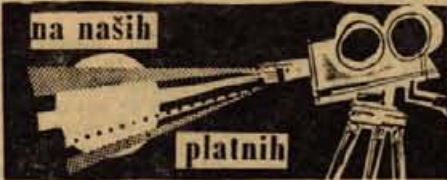
Goebbels je nekoč videl Einsteinovo »Križarko Potemkin« in je vedno želel, da bi njegova »Reichsfilmkammer« dala nemškemu narodu nemško »Potemkin«. Zato je Hans Steinhoff zlorabil angleško-bursko vojno za film »Ohm Krüger« (1941), ki je na več mestih očiten plagiat »Potemkina«. Sicer pa je to tipičen vojni propagandni film s protiangleško tendenco (Angleže ožigosa kot iznajditelje koncentracijskih taborišč in kot »brutalno sovražnike civilizacije«).

Zadnji nacistični film predstavlja Harlandov »Kolberg« (1944) z zgodbo o posadki trdnjave, ki se je leta 1806 borila »do zadnjega moča«. Namen filma je bil jasen, saj je doživel svojo premiero in edino predstavo pred občinstvom nemške okupacijske posadke v (od zaveznikov) obkoljenem francoskem pristanišču La Rochelle.

S tem pa je tudi odbila zadnja ura nacističnemu filmu. Vsaj upamo...

DUŠAN OGRIZEK

na naših



platnih

»MEIN KAMPF« je dokumentarno delo švedskega režiserja Erwina Leiserja, v katerem je uporabil slikovno, časopisno in filmsko gradivo iz nacističnih in drugih virov, da bi prikazal vzpon, vlado in padeč Hitlerja in posledice njegovega režima za človeštvo. Ustvaril je ZANIMIV IN GROZLJIV DOKUMENT O GROZLJIVEM CASU.

»STRELEC V ZELE-NEM« je nemška kriminalka v režiji Jürgena Rolanda z Gertom Fröbejem in Karin Dor v glavnih vlogah. Predstavlja pa enega prvih filmov v seriji prenosov kriminalk znamenitega pisca Edgarja Wallacea na filmsko platno, ki so si jo zamislili Nemci. Niti kot kriminalka se film v ničemer ne odlikuje.



ČUDEŽNA SVETLOBA

Vsi se bomo s tem strinjali: čudovita stvar je električna razsvetljava. Samo obrnemo stikalo - in že je svetlo. Tako sta se navadili na to, da niti ne pomislite, da električna svetloba ne obstaja že od nekdaj. Niti sto let še ni prešlo od tistega dne, ko je posvetila prva električna žarilnica na svetu. A pred tem so se ljudje tisoče let mučili, da bi napravili dobro svetilko.

MALI PRODAJAVEC CASOPISOV

Dolga je pot od prvega ognja pračloveka v skali do električne luči v današnjih stanovanjih. Tisoče let so ljudje na razne načine poskušali napraviti boljše svetilke. Baklo je zamenjal ogenj na ognjišču, pozneje po več tisoč letih so prišle lojene sveče... pa petrolejka... In končno je kot krona človeških naporov zasijala električna luč.

Stvaritelj električne luči je izumitelj Thomas Edison. Kot večina slavnih in velikih ljudi je tudi on preživljal otroška leta v velikem pomanjkanju. Kot deček je prodajal po ulicah časopise. Toda to mu ni vzelo poguma. Učil se je, neprestano se je učil, kadarkoli mu je le to dopuščal čas. Posebno sta ga zanimali fizika in tehnika. Že v svoji rani mladosti je začel ustvarjati in objavljati prve tehnične izume.

PRVA ELEKTRIČNA SVETLOBA

V svoji sobi, ki je Edison služila kot laboratorij, je preživel mnogo časa, dokler ni iznašel in izdelal električne svetilke. Na nizi je imel mnogo žic in steklenih krogel. Edison je vedno spajal žice v steklene krogle. In ko je nekoč mala steklena krogla, v katero sta vodili dve žici, razsvetlila znanstvenikovo sobo, je Edison obraz zasijal od radosti. To je bila čarobna svetloba.

Toda to še ni bil popoln uspeh. Edisonove žice v luči so spajale ogljene niti, ki pa so na zraku hitro izgorele in je moral zato zrak iz steklenih krogel prej izsesati. Kljub temu pa je ogljena nit hitro izgorela. Napravil je tisoče svetilk, izmed katerih pa so nekatere gorele le dve do tri sekunde.

Celih trinajst mesecev je

Edison delal poizkuse z različnimi nitmi. Pozneje je napravil okoli 16.000 svetilk iz raznih vrst bambusa. Končno je izbral posebno vrsto indijskega bambusa in iz njega napravil nit. Taka svetilka je gorela nekaj sto ur.

Kmalu nato so svetilke preplavile svet. Toja take z ogljenimi nitmi, so bile se vedno zelo drage. Pozneje so bile cenejše. In to so danšnje žarilke.

STEVILNI IZUMI

Razen izuma električne žarilnice je Edison eden med prvimi zgradil električno centralo. Iznašel je gramofon, mikrofon, megafon, serofon, izpopolnil telefon in številne druge iznajdbe svojih predhodnikov. Edison je zgradil tudi prvi filmski atelje na svetu. Bil je samouk in je vse to dosegel le s svojim neutrudnim delom in talentom. In ko so ga nekoč vprašali, kaj je genij, je slavni Edison odgovoril: Genij, to je 99 odstotkov dela in le en sam odstotek je talent.

Uganki

Duše nima,
brez krvi je,
srca nima,
vendar bije,
nima nog,
gre okrog.
(171)

Dvojčka sta se porodila,
po vsem svetu sta hodila,
videl pa ta bratov par,
drug ni drugega nikdar.
(170)

so proslavo poživile tudi pevske točke. Pripravili so tudi govor, deklamacije, zborna deklamacije itd.



Pionirji osnovne šole »Prežihov Voranc« na Jesenicah so s telovadnim nastopom proslavili državni praznik 29. november

Mladi vedež Ali že veste ...

- da je štorčija velika močvirska ptica selivka, črno-bele barve, ki gnezdi na strehah, dimnikih hiš in redkeje na drevju. Visoka je do 1 m. Razširjena je po vsej Evropi. Štorčija je zelo koristna ptica, ker lovi kače, žabe, miši, kobilice. Spomladi se vrnejo štorčije vedno v svoje staro gnezdo. Štorčija živi do sedemdeset let.

- da je šota vrsta premoga, ki je nastala iz mahu in lišajev. Vsebuje okoli 50 do 60 odstotkov ogljika. Na Baltiku, v Rusiji, Irski itd. imajo šote do 13 m debele plasti. Imamo jo tudi na Ljubljanskem barju. Uporabljajo jo za kurjavo, zrelejšje vrste pa služijo v vrtnarstvu za mešanje s slabšo zemljo.

- da je šivalni stroj izumil leta 1846 Američan Howe Elias, strojnik. Šivalni stroji dosežejo že brzino 3000 vbodov na minuto.

Izumitelj parnika

Ce potujemo z ladjo, se nam zdi vožnja zelo prijetna. Močni motorji poganjajo ladje in vožnja je hitra in udobna.

Pred 160 leti pa ni bilo tako. Takrat še ni bilo niti ladij na parni pogon, kaj šele ladij z diesels motorji, ki so se pojavili mnogo pozneje. Promet na morjih in rekah je bil počasen in zelo negotov.

Prvi parnik je zgradil Robert Fulton, ameriški inženir, ki je takrat živel v Parizu. Leta 1803 je zgradil prvi parnik, ki je imel hitrost 6 kilometrov na uro. Poskuse z njim je delal na reki Sein.

Fulton se je rodil na neki farmi v Ameriki. Že kot deček je imel veliko smisla za slikarstvo in posebno za mehaniko. Najprej se je izučil za zlatarja. Pozneje se ga poslali v Anglijo, da bi se se-

znalil s slikarstvom. Robert je kmalu obesil slikarstvo na klin in se začel zanimati za mehaniko. V Angliji in Franciji, kjer je živel, je zgradil stroje za obdelavo marmornja in pletilske stroje za lan. V Franciji je pozneje konstruiral prve podmornice in parnike.

Od takrat, ko je na reki Sein preizkusil svoj izum, se je začela nova doba v gradnji ladij.

Pametni sodnik

(Indijska bajka)

Nekemu človeku je iz hiše izginila denarnica z denarjem. Človek je odšel k sodniku in mu rekel:

- Gospod, nocoj so mi ukradli denar. V mojem domu živi mnogo ljudi in sedaj ne vem, kdo izmed njih zasluži kazen.

Sodnik mu odgovori:

- Naj pridejo k meni vsi soslanovavci, takoj ko vzhaja sonce, in povedal bom, kdo izmed njih je tat.

Ko so se vsi stanovavci zbrali pred sodnikom, jim ta reče:

- Sedaj bom vsakemu izmed vas dal leseno palčko iste dolžine. Zjutraj mi jih boste vrnili. Toda vedite: tistemu, ki je ukradel denar, bo palčka zrastle čez noč za en prst.

Tat se je ustrašil in pričel razmišljati, kako bi prevaril sodnika. Misli je in misli, končno pa se je odločil: Palčko bom skrajšal ravno za en prst. Ponoči bo zrastle in tako bo prav tako velika kot palčke ostalih.

Zjutraj so se zopet zbrali pred sodnikom. Pri vseh so bile palčke iste dolžine, same pri enem je bila za prst krajša.

Osnovna šola »Prežihov Voranc« na Jesenicah je proslavila dan republike

Solska mladina na jesenski osemletni šoli »Prežihov Voranc« se zaveda, da je 29. november pomemben in resnično velik dan. Zato je praznovanju tega zgodovinskega dne posvetila ves teden. Ogladala si je nastop domače železarske folklorne skupine, ki je zanjo predvajala ples jugoslovanskih narodov. Ta teden so bili tudi v mladinsko organizacijo sprejeti pionirji zadnjih dveh razredov, v pionirsko pa cicibani, učenci prvih razredov. Program so za tje dve prireditvi naštevali učenci sami, brez pomoči in vodstva svojih učiteljev ali profesorjev.

Za glavno proslavo, ki so jo priredili 28. novembra, so se nastopajoči pripravljali dober mesec. Praznovanje so ločili na dopoldansko in popoldansko, obe so pa združili s praznovanjem »leta telesne kulture mladim«. Telovadna akademija je bila polna slikovite in za sproščeno mladino pomembne simbolike: moč, pogum, boj, volja, zmaga, estetika. Razen telovadnih točk

Nevarnost



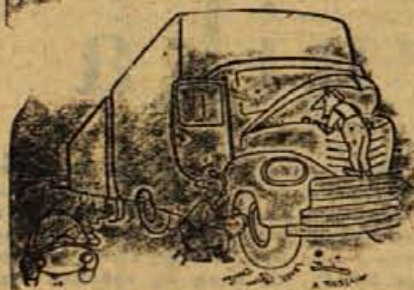
— Fantje bodite previdni, to je nevaren lopov!

Obleka naredi človeka



— Glej ženka, kako poceni sem se v konfekciji oblekel!

Pomoč na cesti



— Tovariš, jahko vas vlečem do prvega servisa!

Dolgočasje



— Upam draga, da se ne dolgočasíš preveč v zdravilišču. Tvojo odsotnost izrabljam tako, da po cele dneve urejam svoj herbarij.

Domača zabava



— In zdaj nekaj v temperamentnem južnoameriškem ritmu!

Brez besed



Rešitev križanke št. 66

Vodoravno: 1. lakota, 7. olomana, 9. por, 10. hip, 11. as, 12. Tine, 13. metal, 14. brati, 16. rega, 17. rp, 19. Inn, 20. sel, 21. stelaža, 23. ataman.

V pisarni



— Seč, sneg!
— Naj se oglasi jutri!

Križanka št. 67

1	2	3	4	5	6
7					
8					9
10				11	
12			13		
		14			
15					

Križanka je magična, zato velja prva številka za opis vodoravno, druga pa za navpično:

1., 1. pokrajina v Kongu, 7., 2. italijanska reka, ki teče skozi Verono, 8., 3. pritok Donave v Jugoslaviji, 9., 14. kemijski simbol za aluminij, 10., 4. otočje blizu Madagaskarja, 12., 5. nikalnica, 13., 11. reka na severu Anglije, 14., 9. posrednik, zastopnik, 15., 6. glavno mesto ameriške države Georgije.

dokumenti • dokumenti • dokumenti • dokumenti • dokumenti • dokumenti • dokumenti • dokumenti • dokumenti • dokumenti

11. MAREC — Brat in bratranec sia odšla davj v Bodzentyn. Voznik je prispel ob sedmih. Pričeli smo spravljati stvari na sani. Po voznikovem odhodu je bilo v hiši kot v predoru. V nekaj urah se je vse spremenilo. Če kupiš stvari v vasi, so vselej cenejše kakor v mestu. Zato se je treba zdaj oskrbeti z živili, dokler smo tukaj, kajti kasneje bo mnogo huje. Z mamó sem odšel k nekemu kmetu po nekaj drv in drugo, kar je mogoče ceneje organizirati. Mama je prodala neki kmetici prav tako za živila. Sočasno sva kupila pri njej tudi nekaj krompirja. Ko sva prišla domov, so že razstavljali hlev. Mama je ostala doma, sam sem odšel po denar, ki so ga nam dolgovali za mizo. Hlev so pričeli razstavljanj šele kasneje, ker ni bilo nikogar, ki bi jim lahko pomagal. Podrl sem prizidek ob hlevu, tako bomo imeli vsaj kuriva za nekaj dni. Nekaj ur kasneje ni ostalo od hleva ničesar več. V hiši je zavládala žalost, čakal sem, da se bomo slednjič odpeljali. Po kosilu si je stric izposodil vprego za Bielin, moral bi se odpeljati. Slovo je bilo hudo neprijetno. Pomagal sem mu naložiti bomo ropotijo. Nocojšen večer je bil sila neprijeten, nikogar ni bilo, le ja, mama in očka.

12. MAREC — Očka me je zgodaj zbudil. Vstal sem in očka je odšel buditi voznika. Kmalu se je vrnil in dejal, da voznika ni

doma, počakati moramo do jutra in najeti koga drugega, in zdaj je šele štiri. Mama je zakurila, sedeli smo in se greli. Zavitato se je že, ko je nekdo prišel trkat po oknicah. Bil je voznik, ki ga je očka budil. Vprašal je, čemu ni očka prišel k njemu, in dejal, da bo vozil. Veselili smo se, da ne bo treba iskati drugega. Pripravljali smo sani in se začeli pripravljati za odhod. Cez kakšno uro je privedel konja. Jaz sem

**DNEVNIK
Davida Rubinowicza**

stopal spredaj brez traku. Ob odhodu nisem mogel spregovoriti besede, tako se mi je stiskalo srce. Najmanj pet kilometrov sem stopal, ne da bi sploh kaj razmišljal in nisem vedel, kako da sem že tako daleč. Vprega me vso pot ni mogla dohletiti. Spotoma sem se močno bal, da nas bog varuj, ne bi kdo srečal, potem... Hvala bogu smo srečno prispeli. Potem ko smo vse popravili, smo zajirkovali. Po kosilu smo odnesli na podstrežje vso nepotrebno ropotijo, ki je v hiši ne potrebujemo.

Generalni guverner H. Frank je izdal 23. novembra 1939 ukaz,

po katerem so morali Židje od desetega leta starosti dalje nositi na desnem rokavu 10 cm širok bel trak z modro cionistično zvezdo in Davidovim grbom.

13. MAREC — Čeprav smo komaj prispeli, v Bodzentynu nismo tujei, vsakdo ravna z nami lepo, kakor da smo bratje, da o teti in stricu sploh ne govorim.

16. MAREC — Doma je bilo drugače kot tukaj. Tam smo ve-

deli, kaj je treba storiti. Tukaj pa grem na ulico in se takoj spet vrnem, kaj naj bi sicer počel. V hiši je nekdo povedal, da so v Krajnu ustrelili štiri Židje, ki so šli proti Kielcu. Dva človeka so samo ranili z bajoneti, dva, mater in sina, pa so ubili. Mar lahko živimo brez strahu in v miru, ko pa nenehno slišimo takšne strahote? Človek onemi od strahu, ko izve zanje. Danes so prišli orožniki, toda vse je bilo mirno. Prišli so tudi znanci iz Krajna; nekateri so prišli, ker se bojijo ostati tam, kajti prispela je kazenska odprava zaradi oddaje, ki jemlje vsak drobce ži-

ta, če pa ni ničesar, strahotno prelepajo: brez razločka, če gre za žensko ali moškega. Očka je odšel danes v Krajno, tam bo prenočil, jutri pa se odpelje v Kielce.

V mestecu Bodzentynu je živel pred vojno približno 1000 Židov, ki so se ukvarjali predvsem s čevljarsko, krojaško in drugimi obrtmi. Za časa okupacije se je to število močno zvišalo, ker so v Bodzentyn preselili Žide iz Plocka in bližnjih vasi. 1940. leta je bilo v Bodzentynu že 1400 Židov. Zaradi tega ni čudno, da so v getu vladale strahotne razmere, stanovanja so bila prenapolnjena, sanitarne naprave pomanjkljive in preobremenjene. Večina prebivalcev je strahotno gladovala. V Bodzentynu geto ni bil hermetično zaprt, kakor ponekod drugod. V področju Radom so Nemci proglasili kar cele vasi ali mesta za geto.

17. MAREC — Po glavi mi rojijo vsakovrstne misli. Mar bo očka imel podpisano potno dovoljenje, ko se vrne, in kaj bo, če ga ne dobi? Včasih so me obšle prav neumne misli. Več dan sem gledal, če prihaja očka. Odšel sem spat, očka pa še ni bilo. V spanju sem slišal, da je prišel; oblekel sem se in odšel v kuhinjo. Očku so podpisali dovoljenje, prečrtali pa Bodzentyn. Večja samo za torek in petek, le do 1. aprila.